

PRZYSIĘGAĆ (430) *vb impf*

a jasne.

inf przysięgać (84). ◇ *praes 1 sg* przysięgam (62). ◇ *2 sg* przysięgasz (7). ◇ *3 sg* przysięga (63). ◇ *1 pl* przysięgamy (12). ◇ *2 pl* przysięgacie (6). ◇ *3 pl* przysięgają (43). ◇ *praet 1 sg m* -em, -m przysięgał (2). ◇ *2 sg m* -ś przysięgał (2). *f* -ś przysięgała (1). ◇ *3 sg m* przysięgał (29), jest przysięgał (1); przysięgał : jest przysięgał *ActReg* (1:1). *n* przysięgało (2). ◇ *1 pl m pers* -smy przysięgali (3). ◇ *3 pl m pers* przysięgali (34). *subst* przysięgali (*cum N pl*: krainy) (1). ◇ *fut 1 sg m* przysięgać będę (1). ◇ *2 sg m* będziesz przysięgał (7). ◇ *3 sg m* będzie przysięgał (12). ◇ *1 pl m pers* będziemy przysięgać (1). ◇ *3 pl m pers* przysięgać będą (2) *BielKron*, *SarnStat*, będą przysięgać (1) *GórnDworz*. ◇ *imp 2 sg* przysięg(a)j (2). ◇ *2 pl* przysięgajcie (9). ◇ *3 pl* niech przysięgają (2). ◇ *con 1 sg m* bych przysięgał (12). ◇ *3 sg m* by przysięgał (5). *f* by przysięgała (1) *BielŻyw* 60. ◇ *1 pl m pers* byśmy przysięgali (1). ◇ *2 pl m pers* byście przysięgali (4). ◇ *3 pl m pers* by przysięgali (9). ◇ *part praes act* przysięgając (9).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XIX w.*

1. *Składać przysięgę, uroczyście zapewniać (często słowami ustalonymi zwyczajowo lub prawnie), odwołując się do Boga lub innych wartości najwyższych, że to, co się mówi, jest prawdą; iurare HistAl, Vulg, Mącz, PolAnt, Modrz, Calag, JanStat, Cn; deurare Mącz, Calep, Cn; adiurare, exiurare Calep, Cn; concipere iusiurandum, dicere sacramentum, deierare, interponere iusiurandum, iureiurando affirmare Cn* (426) : Nigdy nie przyięgay, o prawdę łie nie gnieway, obchodzi łie prawem *BielŻyw* 34; *BibRadz Is* 65/16; mayą tedj być napominani [*młodzieńcykowie*]/ [...] iżeby niełatwie dobrowolnie przifięgali. *KwiatKsięż D3*; *Iuro*, *Przifięgam. Mącz* 178c, 178d [2 r.]; *Przyięgąc* nic inźzego nie ieft/ iedno Pánem Bogiem świadczyć *KuczbKat* 285, 285 *marg*; *Calag* 433a; *Adiuro – Przifięgam. Calep* 24b, 298b, 389b, [834]a; *WujNT Matth* 5 *arg*, s. 22, 795; *Przyięgąc* ábo do te^{so} przjwodzić nie bárzo krześciánłka. *PowodPr* 48 *marg*; *Lecz Pan náucza/ iż przyięgąc* nie mamy áż z wielkieu potrzeby. *SkarKaz* 311b.

przysięgać na kogo, na co [= powołując się jako na najwyższą wartość] (21): *Kto tedy przyięgá na ołtárz/ przyięgąc nán i na wźyłtko co naniem ieft MurzNT Matth* 23/20, *Matth* 23/21 [2 r.], 22 [2 r.]; *KuczbKat* 285; *BudBib Soph* 1/5; *A król/ nádzieię máiąc w łwoim pánie/ Rádość odniešie: káždy czći dołtánie/ Kto nán przyięga KochPs* 90; *Nie przyięgaycie koniecznie/ áni ná niebo/ poniewáż łtolicá ieft Boża: áni ná ziemię/ poniewáż ieft podnożkiem nog iego [Matth 5/34] CzechEp* 171, 280; *Ani ná głowę twoię bédzielz przyięgał/ ábowiem nie moželz wczynić iednego włofá białym ábo czarnym. WujNT Matth* 5/37[36], *Matth* 5/35[34], 23/20 [2 r.], 21 [2 r.], 22 [2 r.], *Iac* 5/12. *Cf* »na Jehowę przysięgać«.

przysięgać przez kogo, przez co [= powołując się jako na najwyższą wartość] (12): *Włzyłtkiego cokolwiek wam powiedział łtrzelźcie/ á przes imię cudzych Bogow nieprzyięgaycie [Ios 23/7] KrowObr* 41v; *Leop Soph* 1/5; *BibRadz Ios* 23/7; *Hercle, mehercule adverbium est iurandi quasi dicas per Herculem, Przyięgam* *przes Herkulefa. Mącz* 155a; *Przydawáią tę Claululę pólpolicie w przyiędze: Ták mi Pan Bog pomozł/ y wźyłscy Święci. Co nie ieft przyięgąc przez Święte/ ále Bogá y Święte świadckami czynić WujJud* 61v, 61v, 62; *WujJudConf* 61v. *Cf* »przez (imię Pana) Boga przysięgać«.

przysięgać przed kim (1): Egipczy krolowie/ gdy przed nimi lędziowie przylięgáli/ tedy tego ząwždy kazáli przed łobą w przyliędze dokłádác/ iż by dobrze y krol co rofkazał przeciwko práwu/ tedy tego lędzić nigdy nie mieli. *RejZwierc* 56.

Z przytoczeniem (1): y nie chodźcie też do Bethawen/ áni przylięgayćie/ mowiac/ Zywie Pan. *BibRadz Os* 4/15.

Zwroty: »przez (imię Pana) Boga, Panu Bogu, na Jehowę, w Bodze, w Panie przysięgać« = *iurare per nomen [Dei] Vulg, Modrz*; *iurare in Deo a. in Domino Vulg [szyk zmienny]* (4:1:1:1:1): *KrowObr* 41v; Páná Bogá twego będziefz fie bał/ á iemu lámemu będziefz służył/ przez imię iego będziefz przylięgał. *Leop Deut* 6/13 [*przekład tego samego tekstu: KrowObr, ModrzBaz*], *Is* 65/16, *Soph* 1/5; *Peierat per sancte, [...] Przisięga bárzo pánu Bogu. Mącz* 366d; *WujJud* 62; [*mówi Pan: i wytracę tych*] ktorzy fię też klánią y przysięgáią ná Iehowę [*qui iurant per Dominum*]/ lecz (też) przysięgáią ná krolá łwego. Y ktorzy fię cofnęli od Iehowy *BudBib Soph* 1/5; *ModrzBaz* 87.

»krzywo przysięgać« (1): Słyszeliście zálię iż powiedziano łtárym; Nie będziefz krzywo przysięgał [*Non periurabis*]: ále oddaľz Pánu przysięgi twoie. *WujNT Matth* 5/34[33].

»przysięgać przysięgą« (1): A naprzod brácia moi/ nie przylięgayćie/ áni ná niebo/ áni ná ziemię/ áni żadną inną przysięgą [*nolite iurare ... neque aliud quodcumque iuramentum*]. *WujNT Iac* 5/12.

»sprawiedliwie przysięgać« (1): Nárzekał czáfu łwego Chryzołtom ś. ná łwoie krześciány/ iż (choć łpráwiedliwie) ábo łami przysięgáli/ ábo drugich do przysięgi dopuľzczáli. *PowodPr* 48.

a. *Zeznawać, twierdzić coś pod przysięgą* (151) : Ieslyby sią traphilo na yakiego człovyeka na kthorego by zadne szwiadefłthwo albo vyadomocz nyebila o złodzyeyłthwo przeththem, Thedy thakyemv mayą dopuľczicz cztherzy raľzy przyľzyangacz *LibLeg* 6/116, 6/115, 115v [2 r.], 116; *BielŻyw* 98; *SeklKat Fv* [2 r.], F2v; *MurzNT* 20v; [*u Węgrów*] ten ktory miał przyľyęgác/ muśiał roľpalone żelázo/ wyięte s poľrzod węgla goráiącego w ręce brác/ y ták łye przed Sędziem/ y przed łtroną żáluiącą vkázác. [...] A v nas gdy ktho przyľyęgác ma/ nic innego niemáľz/ iedno Prokurator łpyta/ może klęknąc? może. Może dwa pálcá poľożyć? może. *GroicPorz* z4; *ZYd* káždy ma przyľyęgác łámowtor. Then ktory będzie przyľyęgał/ ma łtác boľfymi nogámi/ tylko w kofzuli/ ná łwiniey łkorze nowo odártey. *GroicPorz* aav, z, z2v, z4, aav, ll4v; *Leop Eccli* 27/15, *Is* 65/16; *UstPraw* E2v; *RejZwierc* 101; *KwiatKsiąż* D3; *Conceptis verbis iurare, Prziľyęgác/ Mówic za kiém. Mącz* 35d, 178c; *KuczbKat* 290 *marg*, 340; Bo poľpolicie pufzczáią do przysięgi ony/ ktorzi żadney wiadomości niemáią o tem o co tám idzie: ktorzi máią fię zá niewinne/ gdy widzą áno ten ktorego fię łpráwá toczy pirwey przysięga. *ModrzBaz* 85v; Włzytkie owe okázowánia nie dla nas/ ále dla tego o kogo idzie/ czynimy. Bo żaden łam dla łiebie nieprzysięga/ ále dla drugiego. *ModrzBaz* 86v, 61v, 85v, 86, 86v, 140v; *StryjKron* 482 *marg*; *CzechEp* 86; W łłzpániey tego/ kto fię raz vpije/ nie tylko do przysięgi/ do łwiadectwá nie przypuľczáią/ ále máią go zá nápoľ czći odľádzonogo/ á v was y pijáno przysięgáią ludzie. *GórnRozm* G2, G3v; *ActReg* 142; *Nowokrzceńcy*/ [...] tu fię litery trzymáią [...] twirdzac/ że fię Chrześcijáninowi żadnym obyczáiem/ áni v łádu/ áni v práwá przysięgác nie godzi. *WujNT* 22, 22; mali vbogi człék zaráz odpowiadác, woli nie przysięgác, á zaráz imparatus odpowiadác. *SarnStat* [1281], 255, 263, 579; *PowodPr* 48.

przysięgać komu (8): Ale iż ku zbawieniu nie iest rzecz bezpieczna przyfyęgać komu o rzeczach niewiadomych/ dla tego opifány iest kftałt przyfyęgi *GroicPorz* í; *SarnStat* 264, 465. Cf »przysięgać na Bog żywy, (Panu) Bogu«, »przysięgać na zdradzie«.

przysięgać przeciwko komu (1): Thedy ma posthawycz cztherech dobrych lvdzy a godnych vyary s kthorych ma dwv vybracz then przeczywko kthoremv ma obvynyony szamotrzech przyszyagacz na krzyfíf, Thv przed pany thvíf v sandv. *LibLeg* 6/115v.

przysięgać na kogo, na co [= *odwołując się jako do najwyższej wartości*] (12): *LibLeg* 6/115v; *LibMal* 1543/69; VStawiamy/ áby żaden Zyd nie przysięgał ná Rodał ich/ iedno o wielkie íprawy/ które fie ściągáią áż ná pięćdziesiąt grzywien *SarnStat* 255 [*idem*] 263, 264. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*, »przysięgać na imię«.

przysięgać na co [= *w sprawie czego*] (3): A Ielli pozwány ná przypowiefczonym Roku ítanie/ y zechce fluchác powodá/ gdy będzie przysięgał ná ízkody: tedy [...] *SarnStat* 827 [*idem* 799], 463, 799.

przysięgać o kogo, o co (11): Item kthory bandzie czlowsyck przyszyagal o ízlodzyeysthwo a bandzie vyadomy zlodzyey [...] Thedy on czo mv Vyną daye o zlodzyeyfthwo ma ízam poprzyfzyancz a mago dacz obyefzyck *LibLeg* 6/115, 6/116v; *MetrKor* 34/134, 40/814; Nie wfpominam tych/ którzy vmyślnie íwoim poddanym vćiekác do wśi cnotliwych/ á możnych Szláhcícow rofkazuią/ iżby zásię o one poddáne przysięgáli/ ábo co iednániem wytárgowáli *GórnRozm* G4v; á o mnieyfze íprawy ma przysięgác [Żyd] przed ízkołą v drzwi przerzeczonéy ízkoły. *SarnStat* 255 [*idem* 264] 255, 263, 264 [2 r.]; *SkarKaz* 311b. Cf »przysięgać na imię [Boga]«.

przysięgać przez kogo, przez co [= *odwołując się jako do najwyższej wartości*] (10): Przyfyęgam przes pięćiory kfyęgi Moyzelzowe/ [...] iże ia tey máięthności niemam *GroicPorz* aav; Iest też y to Przysięgá/ kiedy ku potwierdzeniu Wiary przez ítworzone rzeczy przysięgamy *KuczbKat* 285, 285 [2 r.]; *WujJud* 62. Cf »przysięgać przez Pana Boga«.

przysięgać za kogo [= *w zastępstwie kogo*] (1): Wáttáman z ítároftą przysięga zá páná w niebytności iego. *SarnStat* 646.

przysięgać za kogo, za co [= *w sprawie kogo, czego*] (2): *BielŻyw* 60; [sąsiedzi przysięgali, że wśród nich nie ma chrześcijanina] á Sabbá S. powftał iáwnnie mowiac: zá mię nie przysięgayćie/ bom ia iest Chrześćiánin. *SkarŻyw* 328.

przysięgać za kim [= *w sprawie kogo*] (3): Item kthory czlowsyck bandzye przyfzyagal trzy kroc za zlodzeymy a po czwarthe by chczyal Tedymv nye mayą dopufczyck *LibLeg* 6/115; *MetrKor* 40/814; Dla tego cí ípołem przyfyęgáiący máią być tákowi/ ktorzyby dobrze ználi tego zá którym przyfyęgáią *GroicPorz* y4v.

przysięgać o czym (2): *GroicPorz* í; Y niewftydliwie przy oczach Sędziow biorą pieniądze [przekupieni świadkowie]/ żeby o tákich rzeczách przysięgáli/ o ktorych iáko żywi nic niewiedzą. *GórnRozm* G3v.

przysięgać przy kim [= *w sprawie kogo*] (1): Bo cí ktore przywodzą ná świádectwo [...] Máią zá to/ że onę rzecz nie źle odpráwuią/ gdy widzą/ że on przy kim przysięgáią pirwey przysięga. *ModrzBaz* 86.

przysięgać w czym [= *w sprawie czego*] (3): [zaginą ci] Ktorzy przyflegáią w wyfthępku Sámáriei [qui iurant in delicto Samariae]/ á mowią: Zywie Bog twoy Dan/ [...]. A powála fie/ y nie powfłaná

więcey. *Leop Am* 8/14; A zaż nie podobniey było vrzędnikowi przysięgłemu nie w fwey/ ále w cudzey rzeczy wierzyć/ niż tym zbrodniom kázác w fwey rzeczy przysięgác? *GórnRozm G2v*. Cf »krzywo przysięgác«.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikami: to (2), na to (1), na tem (1); iż, że (28), jako 'że' (3), zaimek względny (3)] (34): ya sthanyslav lelewsky s guschina przischiagam yako rzeka visla poczawschi oth granycze pothgorskiey ydaczi wodą nadol vedlie brzega poticzkiego [...] yefth hy byla zawdsi wsiczka dziedzistwa Gusinskiego *ZapWar 1536 nr 2493; LibMal 1543/69; SeklWyzn Av [2 r.]*, a2, a2v, a3, a3v [2 r.], a4, C; *MurzNT Matth 26/74; GroicPorz aav [2 r.]*; Więc fie biorą ná kwity/ áno ich nie máią/ A drudzy iż zgorzáły/ znowu przyięgáią. *RejZwierz 101; BibRadz Ier 42 arg*; poczał ono wino dziwnie chwalić/ przyięgáiąc iż iáko żyw nie pił lepszego *GórnDworz Nv*; Y poczał Teophilus przyięgác że o tym nigdy nic nie myślił. *HistRzym 19, 62v, 88; KuczKat 290 [3 r.]*; *BudBib b3*; Przetoż to przyięgáli/ ínadź wśytki kráiny/ Ze o tobie nie może/ mieć pewney nowiny. *HistHel B4v*; Ow też obyczay/ że świádkowie przyięgáią o czym niewiedzą/ [...] ma być odrzuczon. *ModrzBaz 85v; SkarŻyw 328, 389*; Nuż iákie trudności bywáią/ o zbiegłe poddáne/ iedni fię ich nieśłufznie vpomináią/ á drudzy nieśłufznie poddáne cudze dźierzą/ y iáko ich nie máią/ áni mieli przysięgáią. *GórnRozm G4v, Hv; ActReg 143; LatHar 696; WujNT Matth 26/74; SkarKaz 315a*.

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia dalszego w zdaniu nadrzędnym (1): á gdyż to prawo skazało aby za te pieniądze [które niewiasta wzięła na przechowanie od dwóch gości] przyięgała iako iemu [jednemu z nich] wrocila. *BielŻyw 60*.

Z przytoczeniem [w tym z zapowiednikiem: to (2)] (4): Y będziefz przyięgał/ żywie Pan/ w prawdzie/ y w rozśadku/ y w íprawiedliowości *Leop Ier 4/2*; [błazen panu but zanieczyścił] A czyżyk po komnacie też latał ípiewáiąc/ A błazen fie klnie o bot/ nie ia przyięgáiąc. *RejFig Aa8v; GórnDworz S7; WerGość 248*.

Z połączeniem przytoczenia ze zdaniem dopełnieniowym [iż] (4): Gdi kram otworzys wykladai. A yfz wyborne powiaday Iż moy pan (będzies przyfzyegal) Niedawno ítem zwloch przijechal. *RejKup e2; BudNT Mar 14/71; LatHar 710; WujNT Mar 14/71*.

W połączeniu tautologicznym: przysięgając potwierdzać (a. twierdzić) (2): A nietylko ten fáłszywie przysięga/ ktory przysięgáiąc twierdzi/ iż to rzecz íest prawdziwa którą wie byc fáłszywą *KuczKat 290, 290*.

Zwroty: »przysięgác na imię [Boga], na Boga, [komu] na Bog żywy, przez Pana Boga, przez imię (imiona) (Pańskie a. święte), (Panu) Bogu« [w tym: o co (1)] = *iurare per nomen Domini a. in nomine [Dei] PolAnt [szyk zmienny] (3:1:2:1:4:2)*: Kucharz mięślá gdy nie naydzie/ Pyta onych/ á mięślo gdzie? [...] Ieden mowił/ ia go niemam/ Y oto Bogu przysięgam *BierEz I4v; SeklKat E4, F3v*; Bo żydowie maiąc to przykázanie [...] aby íeiliby przysięgác mielj/ na jmię íamého pana śłufznie przysięgálij [...] wymyflili rozmaíté przysięgi *MurzNT 20v*; Przyfyeęgam pánu Bogu/ [...] Przyfyeęgam przes wśytki Imioná íego święte/ ktore nápiśal Moyzeřz śłufzbnik íego. [...] íże ia tey máięthności niemam *GroicPorz aav, pp3v*; ŚLuchaycie tego [...] ktorzy przyięgáacie przez imię Páńskie á przypominacie Boga Izráélfkiego *BibRadz Is 48/1, Lev 19/12; GórnDworz S7; KuczKat 285 [2 r.]*; bo ia ná Bog íi to żywy przysięgam/ niewiem áni pomnieę/ abym co namniey przeciwko komu wyftąpił. *WerGość 248*.

»jawnie przysięgać« (2): Przymwiano mię telfz/ abych iawnie przyięgał/ yłz w odpwściech ktore nałwiefzi Papielf przedawa [...] mamy wżiŃtkę nadzieię pokladać Ńbawienia nałwego. *SeklWyzn* a2, a3v.

»fałszywie przysięgać« = *iurare mendaciter PolAnt; iurare falso Calag; peierare Calep* [szyk zmienny] (5): Nie przyięgáycie fáłszywie przez imię moje/ á nie lżycie imieniá Bogá wáłzego *BibRadz Lev* 19/12; *KuczbKat* 290 [2 r.]; *Calag* 186a; *Calep* 769a.

»krzywo (a. krzywie) przysięgać« [*w tym: w czym (1)*] = *peierare Modrz, Calep; periurare Calep* (10): *BielŻyw* 100; A złego Ńumnienia dłuźnikowi/ nic niełatwiey iedno záplátę mienić/ [...] A [...] dwu chłopu [...] Ńobie ziednáć y przenáiąc/ kthorzy áni ná Bogá áni ná Ńwe Ńumnienie niebácząc/ tylko *propter mammona iniquitatis* s nim krzywoprzyŃyęgáią. *GroicPorz* y, aa2, pp3v; *KwiatKsiqz* D3; kto kłamliwie ŃwiádŃzy? męłczyzná: kto krzywo przyięga? męłczyzná: kto fáłŃzuie zapifý? męłczyzná. *GórnDworz* Bb; Záprawdę ci co Ńię ták Ńpráwuiá [*oszukujá tych, z którymi sprawę majq*]/ niemoże być áby dla ledá przyczynki niemieli krzywo przyięgáć *ModrzBaz* 60; ludźie źli krzywo przyięgáią/ á przećię przyięgá musi bydź końcem práwá. *GórnRozm* H2v, G3v; *Calep* 783b.

»niesprawiedliwie [= *fałszywie*] (a. ani sprawiedliwie) przysięgać« (7): y młci Ńię Ńrogo [*pan Bóg*] nad takowemi ludzmy y karze ie cięłko/ ktorzi niepotrzebnie áni Ńpráwiedliwie przięgáią naimię iego *SeklKat* F3v; á mnie [*Pan Bóg*] nieŃpráwiedliwie przyŃyęgáć zákalał: iże ia tey máięthnoćci niemam *GroicPorz* aav; Iełłiże nieŃpráwiedliwie przyŃyęgáłz/ day Pan Bog áby twoie dzieći/ y przyiáćiele twoi/ [...] nieprzyŃzli między dziedźictwo Abráhmowe. *GroicPorz* aa2v, h3, aa2, aa2v; Kto nieŃpráwiedliwie przyŃięga [*Qui calumniá iurat*]/ á coź inłzego Ńwiádćzy/ iedno iż nie prze zdrádę/ ábo fortył iáki wygránia ábo ofzúkánia/ wdawa Ńię w práwo z drugim *ModrzBaz* 86v.

»w żywe oczy przysięgać« (1): ano tez Piotr wzywe oczy przysięgał ze Pana nieznał *ActReg* 143.

»prozno [= *fałszywie*] przysięgać« (1): Rzekł im [*kucharz dwóm, którzy ukradli mu mięso*] prozno przyŃięgáćie/ Wy obá to mięŃo maćie *BierEz* I4v.

»przysięgać na zdradzie [= *zdradliwie*] [*komu*]« (1): Ten tez co nye przyięga ná zdráďzye bliźniemu [...] Tenći błogóŃławieńŃtwo od Páná bęďzye brał *LubPs* F4.

Szereg: »kláć (a. przeklinać) się i przysięgać« = *anathematizare a. detestari et iurare Vulg, PolAnt* (6): Tedy on [*Piotr*] poczáł Ńię przeklinać i przyŃięgáć/ iłz niezna człowieka *MurzNT Matth* 26/74; *BudNT Mar* 14/71; *LatHar* 696, 710; *WujNT Matth* 26/74, *Mar* 14/71 [*zawsze przekład tego samego tekstu*].

b. *Składać uroczystą obietnicę, przyrzekać pod przysięgą* (213): A hołpodar nałch Ilyáłch Voyewoda thakyełch chce przifłyancz Wałchey Kro.mczi yako rodzyczyel yego nyebołczik Pyotr Voyewoda przifłyegal pod Choczmyem. *LibLeg* 11/183v; Thak nathen czałz Pułkarze Krolya yego myłoczy przyszygáły podnyowszy dwa palcza włgdzá [*lege: wzgorę*], wedlye obyczayu *MetrKor* 37/4, 37/4v [2 r.]; *ComCrac* 13v; *SeklKat* F2; *HistAl* G4v; Ráyce przyŃyęgáią ná káďdy rok/ gdy znowu bywáią obieráni *GroicPorz* b4v; *KrowObr* 41v, 148; *OrzRozm* F; *BielKron* 46v, 232, 232v, 373v, 466v; *KuczbKat* 290; Y przyięgli Iehowie głofem wielkim/ [...] A wefelił Ńię wżytek lud Iudłki z oney przyięgi bo ze wżytkim Ńercem Ńwym przyięgáli *BudBib* 2.Par 15/15; *ActReg* 9; Vrzednicy Ńáďowni

niech będą na Powiatowych Seymikach obierani y niech przysięgają. *SarnStat* 555, 25, 41, 124, 172, 365 *marg* (11).

przysięgać co (5): Abowiem kiedybyście prawdziwi Biskupi byli/ [...] tedybyście [...] panu Papieżowi tak rzeknącemu Wikaryiemu wiary/ poddaności/ y posłuszeństwa nieprzysięgali. *KrowObr* 129, 41; *BielKron* 329v. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*, »w ślubie przysięgać«.

przysięgać komu, czemu (83): *LibLeg* 6/77v, 158v, 7/42 [2 r.], 10/98, 98v, 11/183v; *MetrKor* 37/4, 40/174, 61/35; *SeklWyzn* g4; *HistAl* B2, G, H3v; IA: N: przyśyegam Bogu wżechmogącemu/ Pánom Ráycom/ y wżytkiemu poľpolńtwu miáftá tego/ w Vrzędzie moim Piárfkim ná kthory iestem wybran/ wiernym być *GroicPorz* d4, b4v, c2, d2, e3, g (11); Papieżowi Cefarz przyśięga. *KrowObr* 32, 32v [2 r.], 33 *żp*, 41v, 128v, 129 (11); Náđ to ielzce Ionátás iáľ przyśięgáć Dawidowi/ przeto że go miłował *Leop* 1.Reg 20/17; [księża] Naprzod ząwiešili Iurisdictionią fwą do przyśzłego Seymu: A potym Krolowi Polfkiemu Przysięgáli. *OrzRozm* I3, B4 [2 r.], F, I4v [7 r.], K [2 r.], M2; Ktorzy [mieszczanie] odpowiedzieli: Iż nie sľufzno nam thego vczynić gdy ielzce Leľtko żyw ktoremuľmy przyśięgáli *BielKron* 365, 47v, 66v, 104v, 229v, 232, 329v, 404; *GórnDworz* O7v; *RejPos* 74v; *BiałKat* d2; *BudBib* Ez 21/28[23]; *ModrzBaz* 86v; Dwá byli sľudzy v Páná iednego/ ieden rzekł: Pánie wiernie sľużyć tobie mám woľá/ ále przyśięgáćci nie będę *SkarŻyw* 337, 338 [3 r.]; *StryjKron* 712; *NiemObr* 172; *GórnRozm* Av; *SarnStat* 25, 277, 458, 482, 493, 1094 *marg*, 1218. Cf »przysięgać przez (Pana) Boga«, »prawdziwie przysięgać«, »pod przysięgą przysięgać«.

przysięgać na co [= w sprawie czego] (11): ząwľzdi pyerwey Voyewodowoye na przimyerze przifzyegaly y lyfthi fwe dawaly thofch dopyro poľli fwe [...] silaly. *LibLeg* 11/185v, 7/42, 11/158; *GroicPorz* aa4; *BielKron* [84²]v, 401; *SkarŻyw* 338; Król Duńki z królem Polfkim/ máiac podéyrzáné Sąšiadý/ przysięgáią ná ľpifki [= spisane porozumienie] podáné. *KochProp* 10; *SarnStat* 365. Cf »przysięgać przez (Pana) Boga«, »prawdziwie przysięgać«.

przysięgać na co [= odwołując się jako do najwyższej wartości] (7): Inľze bluznierftwá/ [...] opuľtztam/ kthore mniľzy mocnie trzymáią/ ná nie przyśięgáią *KrowObr* 145v; *OrzRozm* M2v; [posłowie od carza Tatarskiego] wzyęli wieczne przyiacielstwo s krolom Olbrachtem [...] pod przyśięgámi/ przyśyegáli też y Tátárowie swoim obyczáiem ná ľzábľe *BielKron* 400v, 112v; *StryjKron* 682; *ActReg* 17; *WujNT* Hebr 6/16.

przysięgać przez kogo, przez co [= odwołując się jako do najwyższej wartości] (17): Mikołaiu izes wzgárdził máľoľć moię/ przyśięgam thobie przez ľáskę oycowską y przez żywot mátki mey [...] iże mnię vyrzyľz w oyczyźnie thwey boiuiącego *HistAl* B2; wielki Cefarzu izalis przez namocnieyľze Bogi nie przyśięgáľ/ y przez zdrowie mátki twoiey/ iželmy nie mieli nic przeciwnego ćirpieć [?]. *HistAl* G5, B2, G, G4v, H3v; *KrowObr* 32v, 41v; *BielSpr* 11v; Ow też obyczáy/ ktorego poľpolićie żołnierze vżywáią/ przisięgáć przez sľońce ábo gwiazdy/ zgánion ielť gľoľem Bożym *ModrzBaz* 87; Zadnéy rzeczy nie byľo áni ná niebie/ áni ná ziemi/ przez którą w ten czás/ gdy tego miáftá doľtawáľ [Turek]/ przysięgáć nie miáľ/ że ná tym przeľtáwáć miáľ *OrzJan* 103. Cf »przysięgać przez (Pana) Boga«.

przysięgać za kogo [= w sprawie kogo] (1): y tham ľá Kozaczi ktorzi woývyą ale nyewmoyey moczi ľá. [...] y ya za thich Cozakow wam nyepzfzyegam. *LibLeg* 10/98.

przysięgać za co [= *co*] (3): Mielzczanie przyięgali Cefarzowi za wierność *BielKron* 229v, 378, 404.

przysięgać przed kim (8): Item aby wżyzczy porucznyczy yeznych y wżyzczy Rothmyftrze pyefzy [...] przyzygaly przed panem hethmanem *MetrKor* 38/286; Y znowu łobie przyięgali [*Jonatan i Dawid*] być w łpolnej przyiáźni prawdziwey przed Gad Prorokiem á Abiátár kápłanem. *BielKron* 66v; *ActReg* 4; Piłárze wybráni, przed Woiewodą ábo Kafztelanem niech przyięgáią. *SarnStat* 561, 222, 555. Cf »przysięgać przed Bogiem«, »prawdziwie przysięgać«.

przysięgać o czym (1): A bych przyięgał opościech/ y mżach tak trzymać iako oni trzymaią. *SeklWyzn* a3v.

cum inf (32): *LibLeg* 10/97v; Ia Wafsil panu bogu przifygam wiernye a sprawiedlywie powiedziecz a vkazacz granicze myedzi Nathkowiczamy Krolieftwem a myedzi Troicziczamy *MetrKor* 61/35; *SeklWyzn* A, a3v, a4v; *SeklKat* Fv, F2; IA A.B.C.D. przyfyegam Pánu Bogu wżzechmogácemu/ y Naiáfnieyżemu Pánu náżemu/ Krolowi Polłkiemu/ [...] być wiernym/ y łprawiedliwość [...] czynić y mnożyć *GroicPorz* b4v, d4, x3, aa4; To maż Koncylium nawálne Bázyleyfskie/ y wiárę iego/ ktorey Pápiefz przyięga bronić y chować *KrowObr* 42, 131; Brutus s towarzyszem łwoim przyięgáli rádzye y połpolftwu być wierni/ y nie wráćác Tárquiniufow do miáftá *BielKron* 104v; ci wżyzcy czterzey przyięgáli łobie pomágać przeciw Turkom. *BielKron* 400, 66v, 180v, 207, 209v, 227v (12); *KuczKat* 290; *BielSpr* 11v; *SkarŻyw* 338; *StryjKron* 662; themufz Krolowi Wolofki Hołpodar choragiew podnogi kladł/ Hold dawal y fluzel na kazde rozkazanie y przifiegal podmoca iego bic łpotumki łwemi nawieki. *PaprUp* C2v; Sędziowie przyięgáią ładzić piérwéy wedle łprawiedliwości, dopiéro wedle práwá: á potym wedle controwerłiy. *SarnStat* 1287; tákże Chryłtułowi łię fluzyc/ y kościolowi iego obroną być przyięgáią [*królowie polscy*]. *SkarKazSej* 681b.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikami: to (1), na tym (1); iż, że (52), aby (4), jako (1), bez wskaźnika nawiązania (1)] (58): *LibLeg* 3/33v, 6/77v, 158v, 7/42, 10/123v, 11/48; Ia a.b. przyszygám Nayáfzneyyżemu Xyazączw a panu panu sigmunthowi, sbozey myłofczy krolyowy Polłkyemu [...] ysz yego Krolyewfkyey myłofczy wyernye sluzycz bądą *MetrKor* 37/4, 38/286, 40/174, 46/65, 65v; *BielŻyw* 153, 154, 158; *SeklWyzn* a2v; przyięgam przez zdrowie oicá mego/ iefli ná cię namniey plunę vmrzefz *HistAl* B2, B2, G, G4v, G5, H3v; (*nagł*) Przyfyegá Przyfyěžnikow. (–) IA: N: przyfyegam Pánu Bogu wżzechmogácemu/ iż w Sądzie ná kthory ieftem wyłádzon/ Sędziemu Miáftá thego [...] chcę práwy á łprawiedliwy Ortel náydowác *GroicPorz* d2, c2, e3, g, gv, g2v, g3, g3v; poniewálz przyięgácie Papieżowi/ iż go maćie kazdego roku náwiedzác/ tze mułz tedy tey przyięgi niepełnicie? *KrowObr* 132, 32v; Przyięgáli też áby wżyzcy dzyerżeli práwá przerzeczone wiecznie *BielKron* 108v; y przyięgác bądą [*kardynałowie*] áby ná takiego głofy łwe dawáli/ coby był godny/ rzeczy połpolitey pożyteczny/ práwá y włtawy trzymał *BielKron* 234v, 46v, 112v; *GórnDworz* N6v, O7v; *ActReg* 17; *OrzJan* 103; *WujNT Apoc* 10 arg; (*nagł*) Przyięgá Senatorów Koronnych. (–) IA N. Przyięgam: iż Naiáfnieyżemu Książęćiu/ Pánu á Pánu N. Krolowi Polłkiemu/ będę wierny *SarnStat* 35, 41, 346, 365 [2 r.], 444, 458 (18).

Z przytoczeniem [w tym z zapowiednikiem: tak (4); przytoczenie poprzedzone słowami: tymi słowy mówiąc (2), tymi słowy (1), w ten sposób (1), tym sposobem (1)] (12): czy [*puszkarze*] kthorzy nyemyeczskye nyeumyely thak Polskye przyszygaly Ia a.b. przyszygám [...] yłch yego

krolyewfkyey myłoczny wyernye sluzycz bądą *MetrKor* 37/4; Stárfzy Miftrzowie wśelkiego Cechu w ten łpołob przyłyęgáią. [...] MY:N:N: przyłyęgamy Bogu wśzechmogácemu/ [...] iże Cech náłz wiernie á łprawiedliwie rzędzić chcemy *GroicPorz* f4v, e3; (*nagł*) Przyłyęgá Mniska. (-) Naprzod tymi łłowy koždy Mnich przyłyęga mowiąc. Obieciuję być połłuzen Reguły/ y przełżonego kłaftrnego tego ninieyřzego/ y przyłłłego. *KrowObr* 137v, 127; *OrzRozm* B4; przyłyęgáli teź Połłowie Tátárfcy zwykłym obyczáiem ná Száble gołe/ leiác ná nie wodę/ pili iá mowiąc tymi łłowy/ Ktoby tę przyiaźń y to łprzyłyęzenie przyiacielłkie złamał/ [...] niechay od łzáble ták zginie/ [...] iáko tá wodá. *StryjKron* 682; *ActReg* 19; *SarnStat* 121, 482, 1123; *ZbylPrzyg* A3v.

W *połżczeniach szeregowych* (4): przisiągamy mylemu bogu y naczyłłłfei iego mathcze y włchitkym swyathim y slyubuyem y dawamy y daliłmy then liłł náłch przisyazny [...] Nathim yz [...] mamy myecz wieczni a pewny y prawy myedzi sobá pokoi *LibLeg* 6/77v, 6/158v; *KrowObr* 148; [*męźczyzna, w któregó miłóć niewiasta zwąłpíła*] znowu łłuzýć/ znowu zábiegáć/ znowu vlatác/ [...] znowu rzewno płákác/ znowu łrodze łiebie przeklinác/ znowu niezwyčáynie przyłyęgáć/ y ine rzeczy dziwne čzynić mułi *GórnDworz* Dd4.

Zwoty: »przysięgać przez (Pana) Boga, przez Ojca i Syna i Ducha Świętego, w imię pańskie, przed Bogiem« [*w tym: komu* (2), *naprzeciwko czemu* (1), *na co* (1)] [*szyk zmienny*] (5:1:1:1): *LibLeg* 3/33v; przilyęgam przez Boga żeć tego nieuczynię ocz ty mie prołić chcelř *BielŻyw* 154, 153, 158; (*nagł*) Przyłyęgá Cefárska. (-) Thobie Pánu Ianowi Papiężowi Ia Krol Otto obieciuję y przyłyęgam/ przes Oyca y Syná/ y Duchá Świętego/ y przes to Drzewo Zywego Krzyża/ y przes ty Reliqwie Świętych. Iłz iellibym [...] *KrowObr* 32v, 41v; *BielKron* 46v; *BielSpr* 11v.

»jawnie przysięgać« (1): Przymufzano mię a bych iawnie przyłyęgał tak trzymać iako kołcioł Rzimłki trzyma. *SeklWyzn* A.

»krzywo przysięgać« (1): Szedł Anioł powiedział Bogu iż [*rabi Jeosua*] przyłyęglł nie wynidź [*z rajú*]: Pan Bog rzekł Aniołowi/ áby łzukał w Kłięgach żywotá iellí przed tym Ieofua krzywo nie przyłyęgał *BielKron* 466v.

»prawdziwie przysięgać [*na co przed kim*]« (1): prawdziwy na tho przilyęgamy y przilyęglyłmy przed łtworczyelem naschim y nyeba y zyemie, [...] wam brathv náłchemv, [...] braczka przyasn prawdziwy dzierzecz *LibLeg* 10/97v.

»pod przysięgá przysięgać [*komu*]« (1): A kłztałł przysięgi/ pod którá My Lodwik Miftrz y potomkowie náłzy Miftrzowie Naiáńnieyřzému Pánu Kázimięrzowi Krolowi/ y potomkom iego [...] bęđziemy przysięgáć [*forma autem iuramenti, qua ... iurare tenebimur JanStat* 874]/ ielł tákowa *SarnStat* 1095.

»[co] w łlubie przysięgać« (1): Iádowita niewiáłto/ czemuś zápomniáłá Iákoś práwá małżeńłkie w łlubie przysięgáłá? *ZbylPrzyg* A3v.

Szeregi: »czynić ołd i przysięgać« (1): [*Stefan wojewoda wałaski*] czynił ołd y przyłyęgał w Kołomij s łwoimi boiáry Krolá Polłkiego być połłuzen. *BielKron* 397.

»(nie) obiecować i (ani) przysięgać« = *promittere et iurare JanStat* [*szyk* 3:2] (5): *KrowObr* 32v; A drugi sługá rzekł: Pánie wiernieć służyć chcę/ y ná toć przyłyęgam/ y obieciuję tobie wierne poddánłtwo záwždy čzynić *SkarŻyw* 338, 338; Ia N. Biłkup Alłperłki/ obieciuję y przysięgam: iż od

tego cząfu y nápotym będę wierny Naiáfnieyfzemu Pánu memu Kázimierzowi Polfkiemu *SarnStat* 1124, 1126.

»przysięgać, siebie przeklinać« (1): Mufieli mu znowu przyfięgáć/ znowu fiebie przeklináć/ iż fie z nieprzyiacielem bić niemiał *GórnDworz* O7v.

»(nie) przysięgać, (i, nie) ślubować« [szyk 3:1] (4): *LibLeg* 6/78, 158v; Ia. S. flvbvya y przyfzyangam yfz [...] Crolewy polfkyemv [...] bandą wyerzen, poddan, y polfvfchen *MetrKor* 40/174; Bo pogánin nigdy nie przyfięgał fwemu Pánu/ nigdy nic nie flubował iemu/ á też nigdy nie złámał żadney wiáry iemu. *RejPos* 74v.

»przysięgać i znowę (u)czynić« (4): yz od dzifiefyfche⁸⁰ dnya mamy myecz wieczni a pewni y prawy myedzi sobą pokoi włáczce y wdobrey przyazny pod thim obiczaem iako przysyągal y znową vczinil Wielmozny Ian grabia wtarnowye *LibLeg* 6/77v, 6/78v, 158v, 160.

W przén (1) : Zywię ia/ mówi Iehowá Bóg/ mnie będzie koláno káždé klękáło/ y káždy ięzyk przyfięgał *BiałKat* d2.

a. *O Bogu* (4) : A wżákoż áby to rzecz pewna była/ iż to [królowanie z Bogiem w niebie] wiernych iego nie minie/ flyfzyfz iáko to tu mocnie poprzyfięgáć raczy (*marg*) Czemu pan przyfięgał (-) *RejAp* 86v, Dd2v; PRZYSIEGA nie zgoła zákazána. [...] Bog íam przyfięgał. *WujNT* Bbbbbbb3.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): [mówi Jahwe do Jerozolimy] thák przyfięgam iż fię ná cię więcey gniewáć nie będę *BibRadz Is* 54/9.

c. *Dla podkreślenia prawdziwości własnych słów (z wyłączeniem elementu uroczystej przysięgi)* [iż] (3) :

przysięgać przez kogo, przez co (3): *OpecŻyw* 131; Przez dużę oycá mego przyfięgam/ iż ták wiele złotá w Perliey leży/ iżby zwyciężyło iáłnoć Słoneczną *HistAl* C4. Cf »przysięgać przez bogi«.

przysięgać komu (1): [Mówił Poncjusz Piłat] przyfięgam wám przez Cefarłkié zdrowié/ ijzci ni iedné winy w niym náydz niemogę/ o którą by miał vmrzetz *OpecŻyw* 131; [I, psiegam (!) ci, tam była wielka ciżba *Otwin(?)Erot* 25].

Zwrot: »przysięgać przez bogi« (1): Ale przyfięgam przez niefmiertelne bogi [*per deos immortales iuro*] moie/ iże gdybyfmy do was wnidz mogli/ [...] kazálibyfmy wás w zbroię ná koniech rycerskich przybráć. *HistAl* K5v.

2. *Zaprzysięgać, odbierać przysięgę od kogoś [kogo]* (1) :

W połączeniu szeregowym (1): Potym wypifzę/ iáko Bífkupy obieraćie/ ftanowicie y przyfięgaćie *KrowObr* 119.

3. *Sprzysięgać się, spiskować* (3) :

przysięgać na kogo (1): Nie będą fię fpodziewáć Iudowie żeby ná nie miał przyfięgáć Newuchadnecar/ poniewáz iym kilka kroć przyfiągł pokoy. *BudBib* I 419a *marg*.

przysięgać przez kogo (2): Nieprzyiaciele moi vftáwicznie mi lekkość wyrządząia/ á ci co fię záiátrzyli przeciw mnie/ fprzyfięgáią fię [*adversum me iurabant*] (*marg*) Abo przyfięgáią przez mię. (-). *BibRadz Ps* 101/9; *KochPs* 151.

Synonimy: **1.a.** przyrzekać; **b.** obiecować, przyrzekać, ślubować.

Formacje wóldrdzenne cf PRZYSIĄC.

Cf **PRZYSIĘGAJĄCY, PRZYSIĘGAN, PRZYSIĘGANIE**

MN